

“NE UBIJ”- SVETI ZAKON BOŽJI

Luka Tomašević
 Franjevačka teologija Makarska

UDK 241.63

Stučni članak

Kad je objavljena jedanaesta enciklika pape Ivana Pavla II. *Evangelium vitae*, enciklika posvećena nepovredivosti ljudskoga života, mnogi su pisali i govorili da nije vrijedna posebne pažnje stoga što iznosi stare probleme i osude (kao npr. abortus, kontracepcija, eutanazija, umjetna oplodnja, manipulacija genima, demografski problem) s tom razlikom što papa to sada čini u apokaliptičkom stilu. Međutim, ova enciklika ima jasne poglede na život i smrt, na sadašnje stanje svijeta i njegova mentaliteta. Sam pojam života je daleko širi i obuhvaća ne samo fizički život, nego život u svim vidovima i vremenima, pa i onaj zagrobni. Stoga papa govori o kulturi života i smrti, kao i raznim atentatima na život, ali i o okruženjima koja ne dopuštaju puni rascvat života.

1. Sukob zla i dobra, smrti i života

Problemu života Ivan Pavao II. pristupa originalno u stilu velikog mislioca koji itekako promatra današnjega čovjeka i svijet. Papino je osnovno upozorenje “da se nalazimo pred golemim i dramatičnim sukobom između zla i dobra, između smrti i života, između ‘kulture smrti’ i ‘kulture života’. Nalazimo se ne samo ispred, nego nužno usred tog sukoba”¹. O izboru jedne od te dvije kulture ovisi budućnost čovječanstva.

Čini se, nažalost, da danas prevladava *kultura smrti*. Današnji tehnički, civilni i ekonomski napredak sa sobom donosi i razne atentate na život, a zakonodavstvo, tehnika i način života često su upereni protiv samoga života. Taj problem postaje teži ukoliko mnogi i ne zapažaju

¹ *Evangelium vitae* (dalje EV), br. 28.

tu dramatičnu činjenicu jer je u tijeku *pomračenje savjesti* i odgovornosti naspram života, što postaje glavna opasnost za samo preživljavanje ljudskog roda². A kadgod se izgubi osjećaj za život, kad se on ne poštiva u bilo kojoj svojoj fazi, gubi se i osjećaj za čovjeka. Gubljenjem, pak, tog osjećaja, gubi se sve.

Koliko je ta tema aktualna danas u svijetu i kod nas u Hrvatskoj, dovoljno nam je otvoriti dnevni tisak pa vidjeti koliko li je danas nasilja, zlostavljanja i nepravde prema nemoćnima, bolesnima, starcima i djeci. Nedavno je Split, a i šire, potresao nesretni slučaj jedne djevojčice koju je očuh zlostavljao i konačno usmrtio, a majka je to sve gledala. Razlog zlostavljanju je bio: mala je plakala i time nervirala očuha. Jasno, sudski organi traže šire uzroke i okolnosti te će se na tapetu naći i susjedi koji su čuli plač, djelatnici policije i centra za socijalnu skrb jer su bili upoznati sa slučajem a javnost potresena tom nečuvenom okrutnošću vrši na sve njih pritisak. Razlozi su sigurno puno dublji. O tome piše B. Lukšić: "No, ova tragedija ima i svoje dublje korjenje. U poruci hedonizma i moralnog anarhizma koja se sustavno širi i Hrvatskom, traže se novi doživljaji preko granice dobra i dopuštenoga. Za evanđelje osobnog uživanja kao vrhovne vrijednosti djeca su, rođena i nerođena, vrlo često smetnja."³

Kako onda da ne damo za pravo papi kad veli da su "*hitni opći pokret savjesti i zajednički etički napor*, da se provede u djelo velika strategija u korist života"⁴ Nije više riječ samo o tome da budemo za nezaštićeni i nemoćni život, već da stvorimo mišljenja i stavove koji promoviraju život: "Kulturni zaokret, koji se ovdje želi, zahtijeva od svih hrabrost *preuzeti novi stil života* koji se izražava u tome da se u temelj konkretnih odluka na osobnoj, obiteljskoj, društvenoj i međunarodnoj razini postavi ispravna ljestvica vrednota: prioritet *biti nad imati, osobe nad stvarima*."⁵

Nije riječ, dakle, samo o alarmantnom poviku protiv čina i pothvata što se čine protiv života, a, uostalom, činili su se i kroz čitavu povijest, već je to optužba samoubilačke kulture naših dana koja iznutra nagriza čovjeka i čovječanstvo.

² Usp. EV, br. 28.

³ B. Lukšić *Valentina ne plače više*, u: *Slobodna Dalmacija*, 20. siječnja 1997, str.4.

⁴ Usp. EV, br. 95.

⁵ EV, br. 98.

"Ne u

uništi
napa
da s
napr
kultu
fasci
sve i
poba

na su
život
da se
mora
zako

nasil

su: a
oruž
predj
neun
ment
mogu
ubija
nasil
reći
insti

⁶ B. I

Jedan je od trenutaka toga samoubilačkog projekta sustavno uništavanje okruženja u kojima se život razvija, raste i izražava. Život se napada ne samo tako da se nanose izravne fizičke povrede, već i tako da se osoba lišava svih okruženja u kojima se može razvijati i napredovati u svojoj slobodi. "Od televizije do tzv. zabavnih i kulturnih rubrika javnoga tiska, suptilne se perversije prikazuju kao fascinirajuće samoostvarenje našega *ja*. Anarholiberalna (anti)kultura sve podređuje uživalačkom imperijalizmu pojedinaca. Od ozakonjena pobačaj do dopuštene eutanazije."⁶

U našoj se kulturi zaboravlja da je život kao cvijet koji se otvara na sunčevu svjetlu i toplini. I ako se želi, uistinu, braniti i promicati život, onda treba čuvati i promicati te sunčane utjecaje koji omogućuju da se čovjek razvije u svoj svojoj životnosti. S druge strane, onda svatko mora optužiti sve atentate na ljudski život koji se šire preko ideja, zakona, ponašanja i kulture.

Danas postoje tri privilegirana mjesta i načina preko kojih se vrši nasilje nad životom.

1. 1. Čini

Euangelium vitae nabraja glavne i najaktualnije takve čine. To su: abortus, čedomorstvo, smrtna kazna, rat, eutanazija, glad, trgovina oružjem. Postoje i drugi, manje vidljivi čini: genetička manipulacija, predporođajne dijagnoze, različiti oblici umjetne oplodnje, sterilizacija, neumjerenost u presađivanju organa, droga i aids, kontraceptivni mentalitet, antidemografske politike, ekološki problem. Te se liste mogu i produžiti na ona psihološka nasilja koja ne ubijaju fizički, ali ubijaju dušu osobe i duboko vrijeđaju njezino dostojanstvo: seksualno nasilje nad djecom i mladima, incest (rodosvrnuće), silovanje. Može se reći da ljudskoj agresivnosti gotovo i nema granica kad proradi instinkt nasilja.

⁶ B. Lukšić, *Isto*.

1. 2. Kultura

Kultura je sve što činimo, radimo, mislimo, način kako se izražavamo i kako to ostvarujemo. A današnja dominantna kultura nije sklona životu, već je više *kultura smrti*. Rađa se zbog površnog shvaćanja života, zahvaća čovjeka i prodire u dubinu njegova bitka, i to tako da zamračuje njegov um i otupljuje savjest kada je riječ o životu i odnosu prema njemu. "Nisu svi zločini počinjeni u potpunoj spoznaji i hotimičnosti. Postoje i ljudi čija je savjest zakržljala. Billot, jedan od najvećih etičara našega stoljeća, smatra da su i mnogi današnji intelektualci u čudorednom pogledu nerazvijena djeca."⁷

Stoga je *kultura smrti* opasnija od bilo kojega čina smrti jer je pred činom smrti osoba, kao i društvo, još u mogućnosti nekakve reakcije (mogućnost obrane ili društveni prosvjed ako se zbog sitne krađe siječe ruka, ako se zahtijeva kastracija), a u svijetu *kulture smrti*, odnosno onamo gdje vlada njezin mentalitet, pojedinci nisu više niti u stanju razlučiti dobro od zla, život od smrti, osobni interes od dužnog poštivanja osobe i njezinih prava, osobito slabih i nezaštićenih. "Danas se moralno zlo nastoji svesti ili na biološku agresivnost, ili na mehanizam društvene podsvijesti, ili pak na društveno-gospodarske odrednice. Tvrdi se da su pojmovi dobra i zla zastarjeli i da ih se mora zamijeniti onima slobode, razumnosti i prilagođenosti, odnosno njihovim suprotnostima. Na žalost, moralno se zlo usprkos tome ne da isključiti iz života. Ono ostaje kao promišljena i hotimična nepravda, kao oduzimanje nečije slobode, kao okrutno mučenje i ubijanje. Primjer toga je i sudbina djevojčice Valantine."⁸ A žrtve takve kulture i takvoga načina života su, nažalost, uvijek nevine žrtve.

Tako nastupa zamračenje uma koji sudi samo prema interesu i nastupa odurni *individualizam*, kako veli sv. Otac, po kojem svatko mora služiti meni i mom interesu. Tako se umjesto etike koja poštuje zajednička načela građanskog suživota rađa *etički relativizam* koji svima i svakome želi nametnuti svoja vlastita uvjerenja i način mišljenja.⁹ U tom slučaju nestaje *solidarnosti* koja sjedinjuje ljude i

⁷ Isto.

⁸ Isto.

⁹ O relativizmu je posebice govorio kard. Ratzinger, predsjednik kongregacije za nauk vjere u Guadalajari (Meksiko) predsjednicima komisija za nauk vjere Latinsko-Američkih biskupskih konferencija. On naglašava da je to osnovni

"Ne i

narc

grup

onoj

prav

izvr

svoj

tabe

luks

proi

izrič

joj

Okc

ali e

gos

čita

zna

nač

s n

žive

sav

dru

sa e

pot

solu

F

c

j

t

Z

10 E

11 (

č

narode i nastupa *egoizam* koji društvo razdjeljuje na tisuće raznih grupacija. Tada jači nadvladava slabijega, glasniji manje glasnoga i onoga koji još nema glasa, dok se s više glasova zanemaruje i istina i pravo na život i rast mnogih. Time pravila građanskoga suživota bivaju izvrsnuta i pravo ima uvijek onaj koji ima moć. Tako se život vraća u svoju početnu fazu primitivnosti jer se živi po maksimi: *tko jači, taj tabači*, unatoč lijepim riječima, skupim odijelima, uređenim kućama i luksuznim automobilima.

1. 3. Okruženja

Treća današnja opasnost po život jest *okruženje* koje se vidi u promicanju ili negiranju onih uvjeta koji su životu nužni za razvoj i izričaj. Primjer male, nesretne Valentine je i u tome amblematičan: nisu joj dopustili da živi, da se razvije i postane zrela i odgovorna osoba. Oko njezine smrti digla se prigodna prašina jer smo svi bili sablažnjeni, ali će ona brzo pasti u zaborav jer ona nije važna "ni za politiku, ni za gospodarstvo, ni za izbore".¹⁰ A u našem svijetu i okruženju postoji čitavi niz "malih Valentina" za koje niti znamo, niti želimo o njima znati da nas, slučajno, ne bi uznemirile.

Svima nam je jasno da čovjek sam u sebi nosi svoje životno načelo, ali ako se tom životu prekine dovod kisika, on umire. Tako je i s njegovim razvojem i izražajem. Ako za to nema povoljnih uvjeta, život se ne može razviti. I premda čovjek u sebi nosi puninu i savršenost božanskog bitka, on je potreban pomoći drugih, svoga društva i okruženja života. Društvenost je sastavni dio ljudskog bitka.¹¹

Čovjek je biće odnosa. Ti odnosi se bitno svode na tri: s Bogom, sa stvorenim, s drugima. Kad je riječ o odnosu s *drugima*, čovjekova potreba se tada izražava na tri načina: potreba ljubavi, pravednosti i solidarnosti. I svaka od tih potreba je mjesto promicanja života i

problem vjere naših dana, pa i stoga što je on preuzeo mjesto teologije oslobođenja, a dolazi od raznih filozofskih i religioznih strujanja Istoka. Nadasve je vidljiv u idejama tolerancije, dijaloga, slobode, a postavlja se i kao filozofska baza demokracije. Danas se, u stvari, najviše širi u filozofiji i etici New Age-a; usp. *L'Osservatore Romano*, 27.10.1996, str. 7-8.

¹⁰ B. Lukšić, *Isto*.

¹¹ O društvenosti vidi L. TOMAŠEVIĆ, *Crkva se zauzima za cjelovito promaknuće čovjeka* u: *Bogoslovska Smotra*, 3-4(1995)458461.

humanizacije, a odvijaju se u obitelji, društvu, široj državnoj i svjetskoj zajednici. Osnovni je, pak, zahtjev, za svakoga da bude voljen i prihvaćen. Ako neko dijete i dođe na svijet, a nije voljeno, ono se ne smije i već u najranijoj dobi osjeti da je suvišno.

2. Ne ubij. Sveti zakon Božji

Nadalje Ivan Pavao II. već na samom početku enciklike energično tvrdi da je život svet i nepovrediv: "Ova enciklika želi u stvari biti ponovno precizna i čvrsta potvrda vrijednosti ljudskoga života i njegove nepovredivosti, i ujedno snažan apel upućen svima i svakome, u ime Boga: poštuj, brani, ljubi i služi životu, svakom ljudskom životu!"¹²

Svetost i nepovredivost života proizlaze iz istine o čovjeku, o njegovoj osobi i dostojanstvu, o njegovu podrijetlu i zadnjem usmjerenju, osobito ako te istine pogledamo u svjetlu Objave, a nadsve u svjetlu Isusa Krista, utjelovljene Božje Riječi. Upravo na taj i takav život, na takvoga čovjeka, odnosi se peta Božja zapovijed: "Ne ubij!" To je sveti zakon Božji. Upravo toj temi posvećeno je treće poglavlje (br. 52-77) i može se smatrati središnjim dijelom enciklike.

No, prije negoli progovorimo izravno o V. zapovijedi, treba naglasiti da Ivan Pavao II. unosi jednu novinu u shvaćanje dekaloga. Naime, obično se misli da samo peta zapovijed štiti život, dok druge štite ostala čovjekova dobra. Papa naglašava da zaštititi čovjekova života teži čitav dekalog: "Nije samo specifična zapovijed 'ne ubij' ta koja osigurava zaštitu života: *sav je Zakon Gospodnji* u službi te zaštite."¹³ Time dekalog nije više samo izražaj naravnog zakona i dio objave, već postaje i dio *istine* što ju je Krist donio svijetu: "Riječ Božja konkretno pokazuje koji put život mora slijediti da bi mogao poštivati vlastitu istinu i spasiti vlastito dostojanstvo."¹⁴

Time nam Ivan Pavao II. želi naglasiti da ne možemo u *kulturi smrti* voljeti život ako ne poštivamo sve one druge zapovijedi, tj. okolnosti koje promiču sam život: "*Sav Zakon* je taj koji potpuno spašava čovjeka. To tumači kako je teško ostati vjeran zapovijedi 'ne

¹² EV, br.5

¹³ EV, br 48.

¹⁴ EV, br. 48.

"Ne u

ubij'
pove
jedno
traži
Bogu
dobr

popr
poku
bole
26),
bliži
zapr
za p

zapr
o o
ljud:

klju
prog
sval
kao
mor
aps
je i:

ća¹
bisl
izri

15 I

16 E

17 U

18 E

19 E

20 E

21 U

ubij', ako se ne opslužuju druge 'riječi života' s kojima je ta zapovijed povezana. Izvan ovog obzorja, zapovijed završava tako da postane jednostavno vanjska obveza, čije će se granice vrlo brzo željeti vidjeti i tražit će se ublaženje ili izuzeci. Samo ako se otvaramo punini istine o Bogu, o čovjeku i o povijesti, riječ 'ne ubij' vraća se da zablista kao dobro u svim svojim dimenzijama i odnosima."¹⁵

Osnovna zapovijed "ne ubij" već je u Staromu zavjetu poprimila nove oblike nepovredivosti života gdje je zakonodavstvo pokušalo sačuvati život slabijima kao što su stranci, udovice, siročad, bolesnici, siromasi, kao i život prije rođenja (usp. Izl. 21, 22; 22, 20-26), dok u Novom zavjetu postaje dio zapovijedi ljubavi prema bližnjemu, tj. prema svakom čovjeku, pa i neprijatelju: "Tako zapovijed Božja o zaštiti čovjekova života ima svoj dublji vid u *zahtjevu za poštivanjem i ljubavi* u odnosu na svaku osobu i njezin život."¹⁶

S takvim shvaćanjem zakona o očuvanju života Ivan Pavao II. započinje svoj izravni govor u trećem poglavlju o abortusu, eutanaziji, o odnosu moralnog i civilnog zakona i o općoj nepovredivosti ljudskoga života.¹⁷

Kad je riječ o općoj nepovredivosti ljudskog života, onda je ključan 57. broj enciklike. U njemu se iznosi čvrsta, jaka i svečano proglašena istina, stalno prisutna u nauku Crkve, istina o nepovredivosti svakoga ljudskog života. Ta istina je izrečena u dvostrukom obliku, kao opće doktrinalno načelo i kao konkretni oblik koji uključuje moralnu prosudbu. Prvi oblik tvrdi da "zapovijed 'ne ubij' ima apsolutnu vrijednost kad se odnosi na *nedužnu osobu*," a druga "da je izravno ubojstvo nedužnog ljudskog bića teško nemoralno".

Ta tvrdnja izvire iz Svetog pisma,¹⁸ iz Predaje Crkve kroz stoljećā¹⁹ i iz naučavanja Učiteljstva (bilo papinskog, koncilskog ili biskupskog)²⁰ a svoju ekskluzivnu snagu dobija u gotovo dogmatskom izričaju Drugoga vat. sabora:²¹ "Prema tome, vlašću koju je Krist dao

¹⁵ *Isto.*

¹⁶ EV, 41.

¹⁷ Usp. EV, br.52-57; 76-77.

¹⁸ EV, br. 53-54

¹⁹ EV, br. 54.

²⁰ Ev, br. 57.

²¹ Usp. Dogmatska Konstitucija II. vat. sabora, *Lumen gentium*, br. 12.

Petru i njegovim nasljednicima, u zajedništvu s biskupima Katoličke crkve, potvrđujem da je izravno ubojstvo nedužnog ljudskog bića teško nemoralno"²²

Ta svečana izjava i potvrda tradicionalnog nauka Crkve bila je potrebna današnjim kršćanima jer su se pojavile mnoge ideje, pa i među teolozima, koje su joj bile suprotne. Tako kršćani znadu gdje stoji istina, i to ona objavljena, koju treba vjerom prihvatiti, a samo ona spašava čovjeka. U modernom društvu i kulturi zauzimanje za očuvanje i obranu života, "svakoga života" i "života svih ljudi",²³ zahtijeva hrabrost i odvažnost, a one se mogu temeljiti samo na istini.

U tom smislu Ivan Pavao II. još jednom citira *Izjavu o eutanaziji*: "Ništa i nitko ne može odobriti ubojstvo nedužnog ljudskog bića, zametka ili začetka što god bio, dijete ili odrastao, starac, neizlječivo bolestan ili umirući. Osim toga, nitko ne može zahtijevati taj čin ubojstva za sebe ili za nekoga drugog povjerenog njegovoj odgovornosti, niti na nj može pristati izričito ili prešutno. Nikoja vlast ga ne može zakonito nametnuti niti dopustiti."²⁴

Papa, zatim ne propušta upozoriti kršćane na one zakone koji su doneseni protiv života: "Prva i najneposrednija primjena tog nauka tiče se ljudskog zakona koji ne priznaje osnovno izvorno pravo života, vlastito pravo svakoga čovjeka. Tako zakoni koji, s pobačajem i eutanazijom, ozakonjuju izravno ubojstvo nedužnih ljudskih bića, potpuno su i nepopravljivo suprotni nepovredivom pravu na život baš svih ljudi i prema tome niječu jednakost svih pred zakonom."²⁵ Pače, papa ide i korak dalje: "Zakoni te vrste ne samo što ne stvaraju nikakvu obvezu u savjesti, nego prije pokreću tešku i preciznu obvezu da im se suprotstavi prigovor savjesti."²⁶

²² EV, br. 57.

²³ EV, br. 87.

²⁴ Kongregacija za nauk vjere, *Jura et bona* (5.V. 1980,II: AAS 72 (1980)546; EV, 57.

²⁵ EV, br. 72.

²⁶ EV, br. 73.

3. *Nedužno ljudsko biće*

Život, dakle, nedužnoga ljudskog bića nikada ne smije biti povrijeđen. O komu je riječ? Hrvatska riječ *nedužan* označava onoga koji je bez duga nekome, odnosno onoga koji je bez grijeha. To bi, onda, u moralnom smislu moglo biti samo dijete prije dobi razuma, prije negoli je postalo subjekt moralnosti. Međutim ovdje nije riječ o takvoj nedužnosti, već o onoj što je ima latinska riječ *inocens*, tj. onaj koji je *non-nocens*, neškodljiv u pravnom smislu toga izričaja. Znači, onaj koji nije škodljiv, onaj koji nije agresor u odnosu na život drugih i društva.

No, postavlja se pitanje da li je ikada opravdano ubiti onoga koji nije nedužan? Riječ je o *zakonitoj obrani* ili *ubojstvu* nepravednog napadača na vlastiti život, kao i o, danas veoma aktualnom problemu, *osudi na smrt dokazanog zločinca za strane javne i zakonite vlasti*?

Pod *nepravdenim napadačem* smatra se onaj koji nepravedno i nasilno pokušava ubiti ili oteti dobra koja su izjednačena sa životom (sloboda, tjelesni integritet i važna materijalna dobra). U tom slučaju, kad nije moguća zaštita javne vlasti, stupa na snagu naravno pravo *vlastite obrane*, po kojemu svaki čovjek ima pravo braniti svoj vlastiti život svim dopuštenim sredstvima. Ako je ubojstvo nepravednog napadača ostalo kao jedino sredstvo *vlastite obrane*, onda je dopušteno poslužiti se i tim jer se smatra da je vlastiti život ispred života drugoga. Enciklika to jasno govori potvrđujući tradicionalno naučavanje Crkve. "Taj isiti vrlo zahtijevan propis ljubavi prema drugima, naviješten u Starom zavjetu i od Isusa potvrđen, pretpostavlja ljubav prema samima sebi kao mjesto usporedbe: 'Ljubi svoga bližnjega *kao sebe samoga*.'"²⁷ No, enciklika daje veoma veliki naglasak *odricanju* od toga prava iz kršćanske ljubavi: "Prava na obranu, dakle, nitko se ne može odreći zbog nedovoljne ljubavi prema životu ili samom sebi, nego samo snagom herojske ljubavi koja produbljuje i preobražava ljubav prema sebi, prema duhu evanđeoskih blaženstava u žrtvenoj radikalnosti čiji je uzvišeni primjer sam Gospodin Isus."²⁸

To isto pravo vrijedi i onda kada je riječ o obrani života svoga bližnjega, ili naroda kada je nepravedno napadnut. "Zakonita obrana

²⁷ EV, br. 55.

²⁸ EV, br. 55.

može biti ne samo pravo i teška obveza onomu tko je odgovoran za živote drugih, za opće dobro obitelji ili građanske zajednice.”²⁹

Sve do modernog razdoblja javna vlast je smatrala da ima pravo dokazane zločince *kazniti i smrću* poslije pravednog suđenja. To ozakonjeno ubijanje po krvniku prihvatila je i kršćanska tradicija (sv. Pavao, sv. Toma Akvinski). Naime, smatralo se da je javna i zakonita vlast na zemlji to pravo dobila delegacijom Božje vlasti. Tako je smrtna kazna bila i religiozno opravdana. Zapravo, smrtna kazna je bila obrana društva od zločinaca, a ujedno i opomena drugima da to ne čine. Moderna svijest o vrednoti života, o dostojanstvu ljudske osobe (i zločinca), kao i činjenica da smrtna kazna ne zastrašuje baš previše, stvorili su uvjerenje da smrtna kazna nikada ne može biti dopuštena kao neka vrsta obrane društva. Naime, ako je zločinac već uhvaćen, on nije više u stanju da vrši zlo i osuda na smrt znači hladnokrvno ubojstvo. Mnoge mjesne Crkve su tražile ukidanje smrtne kazne, no *Katekizam Katoličke Crkve* je i dalje pretpostavlja kao zadnje sredstvo očuvanja reda u društvu³⁰ I enciklika se poziva na *Katekizam* i odobrava *smrtnu kaznu* kao zadnje sredstvo, ali ipak ju ostavlja u današnje vrijeme gotovo samo kao teoretsku mogućnost: “Danas ipak, uslijed sve prilagodljivije organizacije kaznenih ustanova, takvi su slučajevi jako rijetki, ako ne naprosto praktički nepostojeći.”³¹

4. Ljudski embrij

Prije negoli progovorimo o samom pobačaju nužno je naglasiti da Crkva ljudski zametak smatra *osobom* već od trenutka samoga začeća. Značajno je da *Euangelium vitae*, i to po prvi put, zauzima stajalište protiv onih koji “pokušavaju opravdati pobačaj zastupajući mišljenje da plod začeća, barem do određenog broja dana, još ne može biti smatran osobnim ljudskim životom” i tvrdi da “od časa oplodnje jajašca, započinje život koji nije ni očevo ni majčino, nego novoga ljudskog bića koje se razvija samo za sebe. Neće nikad postati ljudsko ako nije već od tada. Toj očevitosti svih vremena suvremena genetika pruža dragocjene dokaze. Ona je utvrdila da je tu od prvog časa

²⁹ EV, br. 55.

³⁰ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2266-2267.

³¹ EV, br. 56.

utvrđen program onoga što će biti to biće: čovjek, baš taj čovjek - jedinka sa svim poznatim značajkama koje su jasno određene. Od oplodnje započinje avantura jednog ljudskog života, od kojega svaka od velikih sposobnosti zahtijeva vrijeme da se ostvari da uzmogne djelovati." ³²

Enciklika se poziva i na dokumenat *Donum vitae* koji radi o tom pitanju, kao i na *Spisak prava obitelji*.³³ Svakako da je to najosjetljivije pitanje bioetike o kojemu se dosta raspravljalo.³⁴

Moderne nam pozitivne i eksperimentalne znanosti daju i u ovom slučaju dragocjene podatke. Ti podatci tvrde da je već od samoga začeća prisutan *princip eteleheje*, tj. počelo usmjerenosti na cilj (u ovom slučaju na čovjeka - osobu). To je svojevrsni poziv na život. Stoga *Učiteljstvo* i tvrdi: "Plod ljudskog rađanja od prvoga časa svoga postojanja, tj. od stvaranja zigote, zahtijeva bezuvjetno poštivanje koje moralno duguje ljudskom biću i njegovoj tjelesnoj i duhovnoj cjelokupnosti. Ljudsko biće mora se poštivati i s njime valja postupati kao s osobom od samoga začeća, pa mu se stoga od toga istog časa moraju priznati prava osobe; među kojima je prije svega nepovredivo pravo svakoga nevinog ljudskog bića na život."³⁵

Time je embrij neizravno proglašen ljudskim bićem, dok se pojam osobe ne definira. Osoba ima svoja prava i zahtjeve: *pravo na obranu svoje čitavosti; na liječenje prema mogućnostima i okolnostima*. Tako je embrij izjednačen sa svakim drugim bićem: pacijentom. Time se odbacuje *pre-embriionalna teorija*, prema kojoj se embrionu ne bi dugovalo baš ljudsko dostojanstvo te bi ga se, po potrebi, moglo i žrtvovati.³⁶ Stoga se i traži da svatko djeluje u duhu dobrog Samarijanca, da poštiva i najmanjeg čovjeka.

³² EV, br. 60, preuzeto iz *Izjave o hotimičnom abortusu* (18. studeni 1974, 12-13; AAS 66(1974),738.

³³ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Donum vitae* (22. veljače 1987); AAS 80 (1988); *Spisak prava obitelji* (22. listopada 1983.

³⁴ O toj problematici kod nas vidi V. POZAIĆ, *Rasprava o počeku ljudskog života*, u: OŽ, 1(1986)47-61; Isti, *Bioetika*, u: OŽ, 2(1987)136-149; Isti, *Biomedicina i bioetika*, u: CuS, 3(1987)211-222.

³⁵ *Donum vitae*, I, 1.

³⁶ Usp. *Evangelium vitae*, br. 14. Usp. E. SGRECCIA, *A proposito del "pre-embione" umano*, u: *Medicina e morale*, 1(1986) 13.

Kad je riječ o *prenatalnoj dijagnozi* (pregled u ranom embionalnom, fetalnom razdoblju), taj medicinski zahvat je etički dopušten ako poštuje život i integritet ljudskog embrija i fetusa, tj. kad je usmjeren na njegovo spašavanje ili ozdravljenje.³⁷ No, ako se poduzima, savjetuje, naređuje u cilju pobačaja, on je onda nedopušten. Moralna se kvalifikacija, dakle, dobiva iz nakane iz koje se djeluje. Kad je riječ o *terapijskim zahvatima*, vrijede ista načela kao i za odraslog čovjeka, samo što odluku u ime *embrija* donose roditelji.³⁸

Za sve pokuse vrijede opća načela: treba poštivati život i integritet djeteta i majke, a mogu se poduzeti samo uz pristanak roditelja. "Ako nije izravno terapijsko, eksperimentiranje sa zamecima je zabranjeno... Upotreba ljudskog zametka kao predmeta ili sredstva u eksperimentu je zločin s obzirom na dostojanstvo samih ljudskih bića."³⁹ Enciklika je isto tako izričita: "Mora se naprotiv potvrditi da uporaba embrija ili ljudskih zametaka kao predmeta za pokuse predstavlja zločin u odnosu na njihovo dostojanstvo ljudskih bića, koja imaju pravo na isto dužno poštovanje kao i rođeno dijete i kao svaka druga osoba."⁴⁰

I prema leševima embrija ili fetusa treba pokazivati dostojanstvo kao i prema leševima ljudi: "Leševe zametaka ili ljudskih plodova, bilo da su namjerno ili pak nenamjerno pobačeni, treba poštivati jednako kao i smrtne ostatke drugih ljudskih bića."⁴¹ Ta tvrdnja je veoma opravdana jer u praksi postoji *trgovanje* mrtvim embrijima u kozmetičke svrhe.

"Nemoralno je proizvoditi ljudske zametke s namjerom da budu kao raspoloživi '*biološki materijal*' za upotrebu, bilo kao davaoce organa ili tkiva za presađivanje zbog liječenja nekih bolesti"⁴² jer je uvijek riječ o ljudskom embriju koji je pravno subjekt i koji ima svoje dostojanstvo bez obzira što je proizveden umjetnim putem. "Takvim ponašanjem istraživač se postavlja na mjesto Boga i, bez obzira da li je toga svjestan, pretvara se u gospodara nad tuđom sudbinom

³⁷ Usp. *Donum vitae*, I, 2; *Euangelium vitae*, br.63.

³⁸ Usp. DV, I,2.

³⁹ DV, I, 4.

⁴⁰ EV, br. 63.

⁴¹ DV, *Isto*.

⁴² EV, br. 63; Usp. DV, I,4.

"Ne u

samo
besp

tek p

odba

mjesi

mušk

infor

trenu

pono

doist

cede

indiv

tome

odno

je tre

indiv

postc

objas

mišlj

predi

"Zab

43 DV

44 Je

goc

45 EV

46 Ist

pre

samovoljno odlučujući kome dati život a koga poslati u smrt te zatire bespomoćna ljudska bića."⁴³

Isto tako je nemoralna je tehnika *zaleđivanja embrija* da bi se tek poslije, u neko poželjnije vrijeme, unio u majčino tijelo.⁴⁴

Time se enciklika jasno opredjeljuje za zakon *enteleheje*, a odbacuje sva druga mišljenja. Naime, jajne stanice, što dozrijevaju iz mjeseca u mjesec u ženskom jajniku, i stotine milijuna spermija, što ih muški organizam proizvede mjesečno, uz sve bogatstvo svojih informacija još nisu individualno ljudski život. Tek njihovo stapanje u trenutku oplodnje donosi nešto novo, što nije nikad bilo niti će se ikad ponoviti, a to označava početak jedinstvenog *individuuma*. Riječ je doista o ljudskom životu, koji je označen dinamizmom autotranscendencije koja pripada čovjekovu nastajanju i čovjekovu bitku.

Filozofija i teologija prošlih stoljeća govorile su o početku individualne ljudske egzistencije terminom "ulijevanje duše". Pri tome su mnogi mislili da se duša udahnuje tjelesnom supstratu izvana, odnosno "odozgo". U svakom slučaju "ulijevanje duše" označavalo je trenutak božanskog zahvata, što znači da Bog poziva taj jedinstveni individuum imenom, i to u zajedništvo sa sobom.

Tek kada je 1827. g. Karl Ernst von Bär uspio dokazati da postoji *ovulum*, te kada je 1875. g. Oscar Hertwig mogao opisati i objasniti cijeli tijek oplodnje, filozofi i teolozi su dali prednost mišljenju o simultanom oduhovljenju u trenutku oplodnje, čemu prednost daje i *Euangelium vitae*, posebice kad citira Tertulijana: "Zabrana rođenja, već je anticipirano ubojstvo; malo znači što se uklanja već rođena duša ili je se uklanja u rađanju. Već je čovjek onaj koji će to biti."⁴⁵

Danas su već dobro poznata znanstvena dostignuća na području embrilogije i genetike, znanosti koje ispituju život od samih njegovih početaka, a mogu utjecati na prokreativni proces i kontrolirati čitav genetski tok razvoja (riječ je tzv. *genetičkom inženjeringu*).⁴⁶ To znači

⁴³ DV, *Isto*.

⁴⁴ Jedan je američki par zamrznuo embrije i poginuo je u avionskoj nesreći 1983. god. Što sada učiniti s tim embrijem?

⁴⁵ EV, br. 61.

⁴⁶ Istinski početak je bio u 1970.g. kada je R.G. Edwards sa svojim suradnicima proizveo ljudski embrij u epruveti u laboratoriju u Cambridgeu; usp. A. SERRA, *La*

da te znanosti i tehnike dotiču čovjekovu najveću vrednotu: život. Dotičući sam život, dotiču i živoga čovjeka. Pače, pokusi na ljudskim embrijima dotiču sam izvor života što čovječanstvu nužno nameće silna i zastrašujuća pitanja. Premda mnogi znanstvenici ne žele niti čuti o etičkim ili zakonodavnim ograničenjima u svom istraživanju, ipak je njihova znanost izazvala razne reakcije, tako da su tu novu znanost neki nazvali *znanošću bez vrednota*.⁴⁷

Razmišljanja moraju ići iznad tehničkih mogućnosti i legislativnih zahvata. Mora se postaviti pitanje o samom čovjeku, o njegovim neotuđivim pravima i vrednotama, o njegovim uvijek opravdanim zahtjevima. To je onda, istovremeno filozofsko i etičko razmišljanje. Čovječanstvo je započelo nevjerojatnu fazu svoga razvoja u kojem se više negoli ikada traže etičke vrednote. Ne traži se više samo odgovornost za svoje čine, već i odgovornost za cjelovitost same ljudske vrste. U središtu pažnje ne smije više biti statut nacijâ, već statut embrijâ, tj. potrebna nam je nova povelja i svijest o ljudskim pravima i vrednotama čovjeka koji svoj život započinje već od trenutka oplodnje.

Danas se stoga govori da nam je potrebna svijest o ograničenjima svake znanosti, posebno one eksperimentalne. To se nadasve odnosi na medicinske znanosti kao što su embriologija i genetika.

Znanstveno-tehnički napredak posebno na biološko-medicinskom polju nužno zahtijeva *granice i ograničenja*, jer je dovedena u pitanje i sama opstojnost čovjeka. Posebno je to potrebno kad se zna da državni zakoni nisu sasvim dostatni i potpuni prema apsolutnim vrednotama života. Poznato je da su zakoni, kao i znanstvena istraživanja, posebno u medicini, pod jakim političkim utjecajem raznih ideologija i stranaka.⁴⁸

embriopoesi umana, u: SERRA-SGRECCIA-DI PIETRO, *Nuova genetica ed embriopoesi umana - Prospettive della scienza e riflessioni etiche*, Vita e Pensiero, Milano 1990, str. 57-86; A. SERRA, *la sperimentazione sull' embrione umano: una nuova esigenza della scienza e della medicina?*, u: *Medicina e Morale* 1(1993)97-116)

⁴⁷ Usp. R.N. PROCTOR, *Value-free-science? Purity and power in modern knowledge*, Harvard University Press, Cambridge/massachusetts 1991.

⁴⁸ *Vijeće Europe* je konačno donijelo 20. rujna 1996. *Konvenciju o pravima čovjeka i biomedicine*, poznatiju pod nazivom *Konvencija o bioetici* koja govori o ljudskim pravima i o ljudskom dostojanstvu s obzirom na primjenu biologije i medicine. To je prvi dogovor takve vrste. O tom problemu usp. i A. SERRA, *Le*

"Ne ut

takav
profe
ima
hrvat
zabar
moral
u mal
stvar.koji s
zakon
kršća
dijelc
više
zapovsu se
mogu
svijes
svim

nedu:

nuc
in

49 B.

50 Di

pri

naz

Hu.

Sv.

izn

raa

51 On

Ve.

19

Špa

Koliko je za današnjega čovjeka pomućena raznim lažima važan takav stav o dostojanstvu embrija kao osobe, govori nam i uvaženi profesor B. Lukšić: "Kad sam jednom bio napisao da i nerođeno dijete ima pravo na život, stanovita mi je novinarka koju se plaća da u hrvatskom tisku pljučka po drugima, ljutito odbrusila da ako ja njoj zabaranjem da očisti i isprazni svoju utrobu, da bi se meni zakonski moralo zabraniti da ja očistim i ispraznim svoja crijeva."⁴⁹ Dakle, plod u maternici i sadržaj crijeva su, kod nje i mnogih drugih, sasvim ista stvar.

5. Abortus

Moralni problem pobačaja susreće se skoro kod svih naroda koji su nam poznati u prošlosti. Ipak, skoro posvuda su javna svijest i zakonodavstvo snažno štitili nerođeni život. U cijeloj povijesti kršćanstva, sve do naših dana, zabrana pobačaja smatrala se bitnim dijelom pete zapovijedi: "Ne ubij!" Crkva je već od početka kao i u više navrata poslije osuđivala pobačaj jer se on izričito protivi Božjoj zapovijedi i pravu osobe na život.⁵⁰

Međutim, današnja situacija je u mnogo čemu nova. Ne samo što su se tehnike pobačaja toliko usavršile da je javna kontrola jedva još moguća, nego se već uvelike zbilila i zabrinjavajuća promjena u javnoj svijesti, kako je to papa krasno opisao u 1. dijelu enciklike. Skoro u svim zemljama pobačaj je dopušten u prva tri mjeseca trudnoće.⁵¹

Kad je riječ o abortusu, papa daje svečanu izjavu kao i u pitanju nedužnog ljudskog bića: "Vlašću koju je Krist dao Petru i njegovim

nuove frontiere della genetica e dell' embriologia, u G. CONCETTI (ed.), *Bambini in provetta*, Roma (Logos) 1986, 9-41.

⁴⁹ B. Lukšić, *Isto*.

⁵⁰ Diadché, 2; usp. DS 2134, 3258, 3298, 3337, 3719-3721; Pijo XII, *Govor primaljama* 29. X. 1951. u: AAS 43(1951)838). Drugi vat. sabor je čedomorstvo nazvao *užasnim zločinom* (GS 51; usp. i br. 27), a Pavao VI ga u svojoj enciklici *Humane vitae* izričito isključuje kao dopušten način regulacije rađanja (HV 14). *Sv. Kong. za nauk vjere* izdala je 18. 11. 1974. i *Deklaraciju o pobačaju* gdje se iznosi jasan nauk Crkve o pobačaju (usp. AAS 66(1974)739); BKJ, *Uzvišenost i radost života* 1979. (KS, Zgb, dok. 55).

⁵¹ Ondašnji Sovjetski savez 1920; Poljska, Mađarska, Bugarska i Čehoslovačka 1957; Velika Britanija 1967, Zapadna Njemačka i Danska 1973, Švedska 1975, Francuska 1975, Italija, Luksemburg i Grčka 1978, Nizozemska 1980, Portugal 1984, Španjolska 1985, Belgija 1990, a u nas je u procesu prihvatanja.

nasljednicima, u zajedništvu s biskupima ... *izjavljujem da izravan pobačaj, tj. hotimični kao cilj i kao sredstvo, sačinjava uvijek teški moralni nered, jer sadrži namjerno ubojstvo nedužnog ljudskog bića.*"⁵²

Papa, dakle, ne tvrdi ništa novoga, već samo potvrđuje ono što vele Sveto pismo, Predaja, Učiteljstvo i svjetlo razuma. Ono što se tvrdi je *istina vjere, kao i uvjerenje ljudskog uma.*

U enciklici je riječ o *nasilnom i izravnom pobačaju*, koji se vrši svjesno-voljno određenim zahvatom da se uništi fetus. *Izravan* pobačaj je onaj koji se prvotno vrši sa svrhom da se ubije dijete, pa makar iz toga slijedili i dobri učinci. To je jednako ubojstvu *nevinoga*. Papa izričito veli kako stvari treba nazvati njihovim imenom i ne tražiti olakšanja savjeti u samom nazivu abortusa: "Baš u slučaju pobačaja bilježi se širenje određene dvosmislene terminologije, kao što je 'prekid trudnoće', koja nastoji sakriti pravu narav i ublažiti je u javnom mnijenju. Možda je sam taj jezični fenomen znak uznemirenosti savjesti. Ali nijedna riječ ne može učiniti da bi se promijenilo stanje stvari: hotimični pobačaj, *kako god se izvrši, namjerno je i izravno ubojstvo ljudskog bića u početnoj fazi njegova postojanja, tj. između začeća i rođenja.*"⁵³

Papa se ne boji upotrijebiti i strašnu riječ *ubojstvo* kada je riječ o *hotimičnom pobačaju*, što pobačaj čini još i težim: "Moralna težina hotimičnog pobačaja pojavljuje se u svoj svojoj istini ako se priznaje da se radi o ubojstvu i, na poseban način, ako se promotre specifične okolnosti koje ga označavaju. Onaj koga se ubija ljudsko je biće koje započinje život, *nedužno* koliko se uopće može zamisliti: nikad se ne bi smjelo smatrati napadačem, još manje nepravednim napadačem! Ono je dotle *slabo* i nemoćno da je lišeno i onog najmanjeg oblika zaštite koji se sastoji u molbenim jecajima i plaču novorođenčeta. Ono je *potpuno povjereno* zaštiti i brizi one koja ga nosi u krilu. Pa, ipak, baš je ona, majka, ta koja odlučuje i traži njegovo odstranjenje, pa čak ga i naručuje."⁵⁴

⁵² EV, br. 62.

⁵³ EV, br. 58.

⁵⁴ EV, br. 58.

Takve teške riječi sigurno jako pogađaju ženu i reklo bi se da je papa veoma tvrd prema njima. Međutim, papa veoma dobro shvaća takve žene: "Istina je da često puta majčin izbor pobačaja dobiva dramatično i bolno obilježje, kadikad se odluka o odstranjenju ploda začeca ne donosi iz egoističkih razloga i komocije, nego zato što bi se željela spasiti neka važna dobra, kao što su vlastito zdravlje ili dostojna razina života drugih članova obitelji. Katkad se boje takvih prilika života novorođenčeta pa pomisle, možda bi za njega bilo bolje da se ne rodi. Ipak, ti i drugi slični razlozi *nikad ne mogu opravdati namjerno ubojstvo nedužnoga ljudskog bića.*"⁵⁵

Crkvena osuda abortusa, dakle, nije iracionalna tvrdnja već se odnosi na one slučajeve gdje postoji jasna volja za ubijanjem. Kad je riječ o *indirektnom pobačaju*, on ne ulazi u moralnu odgovornost jer se smrt fetusa ne želi ni kao cilj ni kao sredstvo, već ga se jednostavno tolerira kao posljedicu određenog čina koji se morao izvršiti.

Time papa ostaje dosljedan svome nauku da *nedužno ljudsko biće* nikada ne smije biti ubijeno. Čovjek posjeduje sam u sebi svoje dostojanstvo što ga se nikada ne može odreći i koje mu nitko ne može uskratiti. Kad bi papa rekao da to njegovo pravo treba redovito poštivati, a dopustiti da u pojedinim situacijama bude ubijen, bilo bi jednako kao reći da u tim pojedinim situacijama ljudska osoba prestaje to biti te da se njome možemo *poslužiti* kao sredstvom u našem interesu. Stoga Ivan Pavao II. odlučno tvrdi: "Nikoja prilika, nikoja svrha i nikakav zakon na svijetu neće moći dopustiti jedan čin koji je u biti nedopustiv, jer je protivan Zakonu Božjem, napisanom u srcu svakoga čovjeka, razumom prepoznatljiv i od Crkve proglašen."⁵⁶

To je istina koju papa jasno svjedoči, istina koja nam omogućuje razlikovanje dobra i zla, istina koja nam omogućuje ispravnu uporabu slobode. Stoga papa ukazuje i na druge koji imaju odgovornost u abortusu. "Prije sviju otac djeteta može biti krivac, ne samo kada izričito prisiljava ženu na pobačaj, nego i kada neizravno podržava takvu njezinu odluku jer je ostavlja samu pred problemima trudnoće."⁵⁷ Slično, ali još težim riječima, Ivan Pavao II. je osudio takve očeve još u enciklici *Mulieris dignitatem* kada je naglasio kako su

⁵⁵ EV, br. 58.

⁵⁶ EV, br. 62.

⁵⁷ EV, br. 59.

mnoge žene izvrgnute ruglu javnoga mnijenja zbog trudnoće, i one jedine zato ispaštaju dok glavni krivci, očevi, se nigdje niti ne spominju.⁵⁸

Na drugom mjestu su šira obiteljska sredina i prijatelji: "Nerijetko je žena podvrgnuta pritiscima tako snažnim da se psihološki osjeća prisiljenom popustiti pobačaju: tu nema sumnje da u tom slučaju moralna odgovornost pada posebno na one koji su je izravno ili neizravno prisiljavali da abortira." Nisu bez krivnje ni "liječnici i liječničko osoblje kad stavljaju u službu smrti stečene sposobnosti za promicanje života". Konačno "odgovornost uključuje i zakonodavce koji su pokrenuli i odobrili zakone o pobačaju i, u mjeri u kojoj stvar o njima ovisi, ravnatelje zdravstvenih ustanova korištenih za vršenje abortusa ... međunarodne ustanove, zaklade i udruženja koje se sustavno bore za legalizaciju i širenje pobačaja u svijetu".⁵⁹

I tko vrši i sudjeluje u izvršenju izravnoga pobačaja, upada u izopćenje unaprijed izrečeno, tj. automatski.⁶⁰ "Izopćenje pogađa sve one koji počine taj zločin poznavajući kaznu, uključujući i pomagače bez čije se suradnje ne bi pobačaj ostvario."⁶¹ Razlog takvoj žestokoj kazni jest taj što "Crkva prokazuje taj zločin kao jedan od najtežih i najopasnijih, prisiljavajući onoga tko ga počini da žurno pronađe put obraćenja. U Crkvi je, uistinu, kazna izopćenja usmjerena na to da potpuno posvijesti težinu određenoga grijeha i pospješi odgovarajuće obraćenje i pokoru."⁶²

I samom tom kaznom, Crkva želi ukazati na veliku moralnu odgovornost počinitelja abortusa i njezinu prosudbu da je to veliki zločin te stoga i želi ukazati na njegovu težinu, probuditi savjesti u tom pitanju i uspostaviti prevenciju tom grešnom zlu.

⁵⁸ Usp. MD, br. 14.

⁵⁹ EV, br. 59.

⁶⁰ *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1398.

⁶¹ EV, 62, a priziva se i na kan. 1329.

⁶² EV, br. 62

5.1. Eugenički pobačaj

Eugenički pobačaj se odnosi na svojstva djeteta, i to ide tako daleko da se problem *rješava selektivnim pobačajem* kad se utvrdi da dijete u majčinoj utrobi nije potpuno zdravo. "Prenatalne dijagnoze, koje ne predstavljaju moralne poteškoće ako se vrše zbog otkrivanja eventualno potrebnih lijekova još nerođenom djetetu, prečesto postaju prilika da se predloži ili izvrši pobačaj. To je eugenički pobačaj, čije se opravdanje u javnom mnijenju rađa iz mentaliteta krivo smatranog sukladnim sa zahtijevima 'terapeutike' koji prihvaća život samo u određenim uvjetima i koji odbacuje ograničenje, hendikep, bolest."⁶³

Prenatalnom dijagnozom danas je moguće utvrditi zdravstveno stanje fetusa, tj. utvrditi da li posjeduje neke anomalije. Te anomalije mogu doći u vrijeme trudnoće majčinom nepažnjom (prevelika radijacija jonima), neke dolaze u samom djetetovom organizmu zbog njegovih genetskih nedostataka (Down sindrom), a može se dogoditi i distrofija mišića. Međutim, postoje i mnoga genetska oboljenja koja su nasljedna i koja se obiteljski prenose. *Euangelim vitae* nije protiv takvih dijagnoza, ali dodaje: "Zbog zamršenosti tih postupaka, takvo vrednovanje mora se činiti pažljivije i jasnije. Kad su slobodna od velikih rizika za dijete i majku a propisani su da omogućе prijevremenu terapiju ili podržavanje ozbiljnog i svjesnog prihvaćanja novorođenčeta, ti su postupci moralno dopustivi. Ipak, kako su mogućnosti liječenja prije rođenja danas vrlo male, događa se često da se ti postupci stavljaju u službu eugenetskog mentaliteta koji prihvaća selektivni pobačaj, da bi zabranio rođenje djece pogođene različitim vrstama anomalija. Takav je mentalitet sramotan i za svaku osudu jer zahtijeva da se ljudski život vrednuje samo po mjerilima 'normalnosti' i fizičkog blagostanja, otvarajući tako put ozakonjenju čedomorstva i eutanazije."⁶⁴

Izraz *selective abortion* najviše se udomaćio u Sjevernoj Americi kod genetičkih savjetnika, što je čisti proizvod utilitarističke kulture. Često genetička savjetovašta idu za tim da *omogućе prekid trudnoće*, i zbog najneznatnijih oboljenja ili rizika. Tako je Adolf Hitler u svoje vrijeme uklonio stotine tisuća ljudi kao *životno nevrijedne*. Ne stojimo

⁶³ EV, br. 14.

⁶⁴ EV, br. 63.

li pred istim zloduhom ako se glasno naviješta ili zahtijeva pravo roditelja da svoja mjerila primjenjuju na nerođeno dijete po njegovoj životnoj vrijednosti te pobacuju dijete koje manje odgovara? ⁶⁵

Papa i ovdje želi naglasiti da pravo na život ljudske osobe ovisi jedino o činjenici da je to ljudska osoba. Osoba kao takva je nepovrediva jer posjeduje svoju savjest, svoj razum, slobodu, tj. sve ono što je čini čovjekom. I da bi se imalo pravo na život dovoljno je biti ljudska osoba, a fetus ima već sva prava osobe: "Ljudsko biće se mora poštivati i s njime valja postupati kao s osobom od samoga njegovog začeća pa mu se stoga od tog istog časa moraju priznati prava osobe, među kojima je prije svega nepovredivo pravo svakoga nevinog bića na život."⁶⁶

Papa upućuje i jedan apel kršćanima: "U stvarnosti, upravo hrabrost i vedrina kojom tolika naša braća, pritisnuta teškim oštećenjima, provode svoj život kad ih prihvaćamo i ljubimo, postaju posebno djelotvorno svjedočanstvo pravih dobara po kojima se život svakoga definira i čine ga, i kad je u stanju poteškoća, dragocjenim za sebe i za druge. Crkva je blizu onim supružnicima koji, s velikom zabrinutošću i patnjom, odlučuju prihvatiti svoju teško hendikepiranu djecu, onako kako je zahvalna svim onim obiteljima koje posvojenjem prihvaćaju one koje su njihovi roditelji napustili zbog mana i bolesti."⁶⁷

5.2. Terapeutski pobačaj

Liječnici prave razliku između prekida trudnoće koji spašava život, kod kojega se radi o životu majke, i terapeutskog pobačaja u širem smislu, kod kojeg se radi o otklanjanju neke ozbiljne opasnosti po život ili zdravlje trudnice. Često smo u ovim slučajevima pred pravom dramom: ako majka ubije svoje dijete, spašava se, ili ako rodi dijete, ona će umrijeti, a poslije vjerojatno i dijete. Zahvaljujući napretku medicine te smrtne alternative danas su veoma rijetke, ali se ipak mogu dogoditi kad nije moguće spasiti i dijete i majku. Dramatičnost odabira mora nas navesti na istinsko poštivanje savjesti

⁶⁵ Usp. B. HÄRING, *Zakon Kristov*, vol.III, st. 129.

⁶⁶ EV, br. 60.

⁶⁷ EV, br. 63.

"Ne ul

onog

uvjet

mnog

Među

postit

nedu

ubojs

dijete

nitko

povje

prešu

već s

prave

je be

majk

imaj

umir

što il

o ub

mor

prisu

za sp

u to

negc

kao

isklj

preu

prak

bolji

mog

nije

preu

68 EV

69 EV

70 D

onoga koji odlučuje. Stoga papa i veli: "Crkva zna kolike su uvjetovanosti mogle utjecati na vašu odluku, i ne sumnja da se u mnogim slučajevima radilo o mučnoj, možda dramatičnoj odluci."⁶⁸ Međutim, Crkva i u takvim situacijama veli *ne* abortusu kao sredstvu za postizanje dobrog cilja. To jasno proizlazi iz prve tvrdnje o ubojstvu nedužnoga ljudskog stvorenja: "Ništa i nitko ne može odobriti ubojstvo nedužnoga ljudskog bića, zametka ili začetka što god bio, dijete ili odrastao, starac, neizlječivo bolestan ili umirući. Osim toga, nitko ne može zahtijevati taj čin ubojstva za sebe ili za nekog drugog povjerenog njegovoj odgovornosti, niti na nj može pristati izričito ili prešutno. Nikoja vlast ga ne može zakonito nametnuti niti dopustiti."⁶⁹

Problem se, dakle, ne smije rješavati s čisto kvantitativne strane, već sa strane vrednota koje su tu uključene, odlučuje se o tome što je pravedno, što je dobro i spada na krepost pravde i ljubavi. Ustvrditi da je bolje da umre samo dijete (učinjenim pobačajem) negoli i dijete i majka bilo bi ispravno kada bi se radilo o kvantitativnim smrtima koje imaju isto kvalitativno značenje. U prvom slučaju imamo to da dijete umire ubijeno od same majke, a u drugom da oboje umiru ali ne stoga što ikoga ubijamo već što ne možemo pomoći. U prvom slučaju je riječ o *ubojstvu*, a drugom o duploj nesreći. Smrt je uvijek smrt, ali s moralne strane je drukčije izvršiti ubojstvo od nemoćnog prisustvovanja nesreći dvoje ljudi.

Neki su moralisti smatrali vjerojatnim mišljenje u prilog zahvata za spašavanjem majke shvaćenog kao neizravnog. Naglašavali su da se u tom slučaju ne radi samo o subjektivnoj namjeri (*finis operantis*), nego o nutarnjem cilju (*finis operis*) svekolike radnje. Sama radnja, kao i subjekt radnje ne služe pritom neprijateljstvu prema djetetu, nego isključivo spašavanju života majke. Papa jasno otklanja takvo mišljenje, premda je ono danas uvriježeno kod mnogih liječnika koji misle čisto praktično: može se spasiti život majke direktnim pobačajem i to je bolje negoli da oboje umru. Međutim tu nije riječ o tehničkoj mogućnosti, već o moralnoj dimenziji. A "ono što je tehnički moguće, nije stoga i moralno dopušteno."⁷⁰ Ubojstvom djeteta čini se zlo premda iz njega proizlazi dobro, ali to uvijek ostaje zlo. Stoga papa i

⁶⁸ EV, br. 99.

⁶⁹ EV, br. 57.

⁷⁰ DV, Uvod, 4.

veli: "Pred moralnim propisom koji zabranjuje izravno odstranjenje nedužnog ljudskog bića *ne postoje privilegiji niti izuzeci za nikoga*. Biti gospodar svijeta ili posljednji bijednik na licu zemlje ne čini nikakvu razliku: pred moralnim zahtjevima svi smo apsolutno jednaki."⁷¹

5.3. Abortus zbog zdravlja majke

Crkva je svjesna da se abortus ne čini uvijek kao sredstvo protiv većeg broja djece i da "često puta majčin izbor pobačaja dobiva dramatično i bolno obilježje, kadikad se odluka o odstranjenju ploda začeca ne donosi iz egoističkih razloga i komocije, nego zato što bi se željela spasiti neka važna dobra, kao što su vlastito zdravlje".⁷²

Činjenica je da svakim danom ima sve više pobačaja zbog narušenog fizičkog ili psihičkog zdravlja. Riječ je o tzv. *medicinskoj indikaciji*.

Treba naglasiti da je zdravlje jedna od glavnih vrednota, ali ipak nije toliko kao i život. S jedne strane stoji zdravlje majke, a s druge život djeteta. Već se iz toga vidi da se žrtvuje život djeteta zbog zdravlja majke, što znači da se niže pravo (zdravlje) pretpostavlja višem pravu (život). Tko tako čini ne djeluje na ispravan način i više misli na sebe, a daleko manje na drugoga. Dakle, to je pobačaj koji je usmjeren na postizanje zdravlja majke, što se može označiti kao vrsta egoizama.

5.4. Abortus zbog moralne indikacije

Pod moralnom indikacijom se misli na nehumana začeca koja se dešavaju zbog silovanja, rodoskrvuća, zbog odnosa s maloljetnicom i s maloumnom ženom. U svim tim slučajevima postoji nešto nepravednoga, nešto nehumanoga i nemoralnoga te se upravo zbog same moralne naravi želi eliminirati ono do čega nije smjelo ni doći.

I doista, svako začecje treba biti odgovorno i nije pravedno da se dogodi kao posljedica silovanja, tj. kad žena nije željela spolni čin i začecje. No, premda je sam čin nehuman, ako su uvjeti povoljni, začecje

⁷¹ EV, br. 57.

⁷² EV, br. 58.

će se zbiti. To znači da je čin nehuman, ali posljedica čina je humana. Stoga nije opravdana tvrdnja da ono do čega nije smjelo doći treba pobačajem eliminirati, odnosno popraviti.

No, u svim tim slučajevima žena ima pravo na eliminiranje posljedica, izuzevši prava na ubijanje. To znači da žena ima pravo braniti se svim sredstvima od silovanja ili barem od toga da ne začne. U takvim slučajevima da bi barem spriječila neželjeno začecje žena smije upotrijebiti i kontraceptivna sredstva. U tome je Crkva sukladna u svom naučavanju. Naime, u normalnom braku kontraceptivna sredstva nisu dopuštena jer je njihov bračni čin svojevrijedno i veliko darivanje koje ima značenje sjedinjenja i rađanja, dok kod silovanja toga nema: nema slobodnog darivanja, a začecje se nikako ne želi jer je ono upravo posljedica nasilja. Stoga su kontraceptivna sredstva opravdana.

No, ako je do začecja ipak došlo, situacija se sasvim mijenja. Time je začeta jedna ljudska osoba, sasvim nevinna spram svojih roditelja, i ona ima svoja prava od kojih je prvo i osnovno pravo na život. Premda je to veoma bolno i teško onome tko se nađe u takvoj situaciji, to je ipak pravedno. Ta, ubijanjem djeteta se ne može eliminirati doživljeno nasilje, već se njime pravi nasilje i nad trećom osobom koja je sasvim nevinna s obzirom na roditelje.

No, ovdje se pojavljuje i još jedan problem. Naime, da li žena ima pravo da ne bude majka, premda bi trebala sačuvati život djeteta? Nijedno rješenje nije idealno. Jasno da bi bilo najplemenitije kad bi i unatoč doživljenom teškom nasilju, rodila i prihvatila svoje majčinstvo s ljubavlju. No, barem bi trebala biti toj novoj osobi na službi do rođenja i onda je dati u posvojenje. Tako žena koja je silom postala majka može očuvati svoje pravo da ne bude majka neželjenog djeteta.

6. Drama eutanazije

Povijest poznaje različito značenje termina *eutanazija*. Najprije je taj termin označavao čovjekovu čežnju za blagom, brzom i bezbolnom smrću, za što su se kršćani i molili. Proglašen je i zaštitnik takve blage smrti: sv. Josip. Zatim je taj termin označavao brigu i njegu bolesnih i umirućih osoba kako bi im se olakšala smrt. Svakako da se čovjek uvijek borio protiv boli, nastojao ju je olakšati, ali je poštivao narav i nije nasilno nanosio smrt da bi skratio bol.

Tek u modernom svijetu pojavilo se i treće značenje koje se sastoji u tome da se nanošenjem smrti eliminira bol. To je tzv. ubojstvo iz samilosti ili milosrđa. Da bi se danas znalo o kojem je značenju riječ dodaju mu se pridjevska pojašnjenja: aktivna—pasivna, direktna—indirektna, pozitivna—negativna. No, osnovno razlikovanje eutanazije jest: *lenitivna* i *okcizivna*.

Danas se, doista, nalazimo pred vrlo zamršenim i teškim problemom jer mnoge države dopuštaju eutanaziju na zahtjev teškog bolesnika, pa i naša. Pravo, izvorno značenje dolazi od grčkih riječi *eu* i *thanatos*, što znači dobra, blaga smrt, što je, u biti, s današnjim pojmom malo ili nimalo povezano.

U svom suvremenom, ali i iskvarenom značenju, ona se najviše upotrebljava za *ubijanje iz samilosti*, ili *mercy killing*, dok se u smislu olakšanja od boli i agonije dosta često upotrebljava njemački izraz *Sterbebeistand* — pomoć kod umiranja, ili njega umirućih.

Katolička je Crkva eutanaziju kao samilosno ubijanje stalno osuđivala jer ju je smatrala nedostojnom čovjeka i njegova dostojanstva.⁷³

I enciklika *Euangelium vitae* dotiče pitanje *eutanazije* (br. 64-67). Ni u tom pitanju nema bitnih novina s obzirom na tradicionalno naučavanje Crkve, ali se enciklika jasno izražava i o uzrocima moderne drame eutanazije koja uznemirava kršćanske savjesti.

Prvi uzrok današnje drame o eutanaziji enciklika vidi u pretjeranoj današnjoj težnji da se ostvareni život smatra onaj u kojemu ima primat *blagostanje* i *život bez boli*. Za današnjeg čovjeka je ostvaren i sretan život samo onaj u kojem se uvijek *ima* i koji se provodi u veselju i bez *bolesti*. Ako je drukčije, ako je život ispunjen patnjom, onda današnji čovjek nema *odvažnosti* da traži smisao i takvom životu. "U jednoj društvenoj i kulturnoj sredini koja, čineći sve težim suočenje i podnošenje patnje, potiče kušnju da se riješi problem trpljenja uklanjajući ga u korjenu anticipacijom smrti u trenutku koji

⁷³ DS 3790). Pijo XII. je izričito osudio ubitačnu eutanaziju umirućih, pa makar umirući s tim bio i suglasan, jer je uvijek riječ o direktnom ubojstvu ili samoubojstvu (usp. AAS 39 (1947) 483; 45 (1953) 747-748; 48 (1956) 681), a II. vat. sabor je ubraja među zločine protiv ljudskog života (GS 27). Kongregacija za nauk vjere je 1980. izdala i svoju izjavu (Izjava o eutanaziji *Jura et bona* (5. svibnja 1980) II; AAS 72 (1980), 546.

"Ne

se

bole

onda

više

koji

"kao

osud

potp

smij

znar

shva

odbi

gosp

mor

tem

sebi

nači

Čov

poni

njez

moć

koje

odlu

posl

pro

naja

dru

prič

osla

zira

74 E

75 E

76 E

se smatra prikladnim."⁷⁴ Kada se već popustilo toj kušnji da se bolesnika *ubija*, umjesto da ga se liječi i da mu se pomaže, čovjek to onda radi umirenja savjesti naziva djelom *milosrđa*, tako da se uopće više i ne vidi sva iskrivljenost toga stava prema životu drugog čovjeka koji je *nedužno ljudsko biće*. To se smatra *zahtijevnim oslobodjenjem* "kad život izgleda bez smisla jer je potopljen u boli i nepovratno osuđen na dodatnu još veću patnju"⁷⁵

Drugi uzrok leži u modernom čovjekovu uvjerenju da može potpuno dominirati prirodom. Iz toga proizlazi i njegovo uvjerenje da smije manipulirati početkom i krajem svoga života preko modernih znanosti kao što su medicina i biomedicinske tehnologije. To krivo shvaćanje gospodarenja nad životom i prirodom posljedica je odbacivanja i zaborava Boga Stvoritelja koji jedini može biti garant tog gospodarenja. Tako čovjek smatra da je postao *vrhovni sudac* svih moralnih kriterija i svojih prosudbi. "Odbijajući i zaboravljajući svoj temeljni odnos s Bogom, čovjek misli da je kriterij i pravilo samom sebi i smatra da ima pravo tražiti od društva da zajamči mogućnosti i načine odlučivanja o vlastitom životu u punoj i potpunoj autonomiji. Čovjek koji živi u razvijenim zemljama na poseban način se tako ponaša: on se osjeća prisiljen na to stalnim napretkom medicine i njezinim sve modernijim tehnikama."⁷⁶

Treći uzrok problema eutanazije enciklika vidi u ekonomičnosti modernog mentaliteta. Kad se nađu pred raznim teškim bolestima za koje liječnici smatraju da nemaju šanse za ozdravljenje, tada se odlučuju za eutanaziju, a pažnju posvećuju onim bolesnicima gdje postoje nade u poboljšanje. To je čisto utilitaristički stav koji je produkt moderne kulture: "Nalazimo se pred jednim od najalarmantnijih simptoma 'kulture smrti', koji se širi napose u društvima blagostanja koje obilježava mentalitet učinkovitosti što pricina previše teškim i nepodnošljivim sve veći broj starih i oslabljenih osoba. Njih se izolira od obitelji i društva, koje se organizira gotovo isključivo na temelju kriterija proizvodne učinkovitosti, u

⁷⁴ EV, br. 15.

⁷⁵ EV, br.64.

⁷⁶ EV, br. 64.

čemu jedan nepovratno nesposoban život nema više nikakve vrijednosti.”⁷⁷

Papa veli da eutanaziju treba razlikovati od tzv. *terapeutske upornosti*, tj. “od nekih medicinskih intervencija koje više ne odgovaraju realnom stanju bolesnika, jer su već nerazmjerne rezultatima koji bi se mogli očekivati ili su nepodnošljive za njega ili za njegovu obitelj. U takvim stanjima, kad se smrt neizbježno i uskoro približava, može se u savjesti odbaciti postupke koji bi samo prouzročili nesiguran i mučan produžetak života, ali ipak bez prekidanja normalnog dužnog liječenja bolesnika u sličnim slučajevima.”⁷⁸

S obzirom na *terapeutsku upornost* papa se ponovno poziva na tradicionalno načelo *redovitih i izvanrednih sredstava* koja smo dužni upotrebljavati s obzirom na zdravlje, premda upotrebljava termin *razmjerna sredstva*.

Papa se poziva i na *Izjavu: o eutanaziji* koja ovako veli: “U svakom slučaju sredstva će se pravilnije vrednovati ako se usporede vrsta terapije koja se koristi, stupanj teškoće ili rizika, nužni troškovi i mogućnost primjene s rezultatom koji se može očekivati, vodeći računa o stanju bolesnika i njegovim fizičkim i duševnim snagama.”

Izjava daje i druge smjernice i veli da se u nedostatku drugih sredstava tijekom liječenja mogu upotrijebiti i ona još u istraživanju, ako na to pacijent pristane, te naglašava da se započeto liječenje može prekinuti ako nema nade u ozdravljenje. Dakako da odluku ne donosi samo liječnik već i bolesnik, i njegova rodbina. No, uvijek je dopušteno upotrijebiti samo *normalna* sredstva, a Ivan Pavao II. će stoga i ustvrditi da “odbijanje izvanrednih ili nerazmjernih sredstava nije jednako samoubojstvu ili eutanaziji; radije izražava prihvaćanje ljudskoga stanja pred smrću.”⁷⁹

To praktično znači da u slučaju blizine neizbježive smrti, kad bi sva raspoloživa sredstva bila nedjelotvorna, ili bi imala samo mali učinak, dopušteno je odreći se tih sredstava i prijeći na *normalnu* njegovu. *Izjava* u tim slučajevima umiruje i savjest liječnika jer naglašava da “liječnik tada ne bi trebao sebi predbacivati da nije pružio svu pomoć osobi u opasnosti”.

⁷⁷ EV, br. 64.

⁷⁸ EV, br. 65; Citirana i *Izjava o eutanaziji*, IV, I.c.

⁷⁹ EV, br. 65.

“Ne u

igrati
stupa
prim
čenja

za ti
isto
Pozit
uklat
se o
odre
giozi

anest
svije
o sel
stanj
mor
Bog

smis
svoj
Euta
(br.

drug
pren
doti
solic
upol
pretl
da j

80 G
81 EV
82 EV

U prosudbi razmjernog i nerazmjernog veoma veliku ulogu igraju slijedeće činjenice: vrsta sredstava na raspolaganju za liječenje, te stupanj svjesnog rizika u koji se ulazi, ali i druge teškoće i troškove u primjeni terapije. Svakako da na umu treba imati i *korisnost toga liječenja*, tj. da li odgovara liječenje tegobama kojima se pacijent izlaže.

U tom kontekstu papa govori i o *ublažujućem liječenju* koje ide za tim "da učini podnošljivijom patnju u završnoj fazi bolesti i da u isto vrijeme osigura bolesniku odgovarajuću ljudsku pratnju". Pozivajući se na nauk svoga prethodnika Pija XII.⁸⁰ papa jasno dopušta uklanjanje boli raznim opojnim sredstvima "makar s posljedicom da se ograniči svijest i skрати život, ako ne postoje druga sredstva, u određenim okolnostima, a to ne spriječava ispunjenje drugih religioznih i moralnih dužnosti".⁸¹

Međutim, kako kršćansko viđenje smrti želi izbjeći smrt pod anestheticima i u potpunoj besvjesti, već želi da se smrt dočeka u punoj svijesti, postoji jasan papinski stav: "Ne smije se umirućega lišiti svijesti o sebi bez teškog razloga: približavajući se smrti ljudi moraju biti u stanju da mogu ispuniti svoje moralne i obiteljske obveze i nadalje moraju se moći pripremiti s punom sviješću za konačan susret s Bogom."⁸²

Od svega toga različita je prava eutanazija: "*U prvom i vlastitom smislu pod eutanazijom* valja razumjeti neko djelo ili propust koji po svojoj naravi i namjeri izaziva smrt, u cilju otklona svake boli. Eutanazija se, dakle, smiješta na razinu nakana i uporabljenih metoda" (br. 65).

Riječ je dakle o činu koji ima sasvim negativan stav prema životu drugoga čovjeka i koji ima tu točno određenu negativnu nakanu, premda pod izlikom da se čini dobro onome na koga je usmjeren dotični negativni čin, ili, pak, da ga dotični sam traži. Tu lažnu solidarnost s bolovima umirućega papa odbacuje, te i u ovom slučaju upotrebljava svečanu izjavu: "U skladu s Učiteljstvom mojih prethodnika i u zajedništvu s biskupima Katoličke crkve, *potvrđujem da je eutanazija teška povreda Božjega Zakona*, ukoliko je namjerno

⁸⁰ Govor jednoj međunarodnoj grupi liječnika (24. II.1957, III: AAS 49(1957)145.

⁸¹ EV, br. 65.

⁸² EV, br. 65.

ubojstvo ljudske osobe moralno neprihvatljivo. Takva praksa donosi ovisno o prilikama, zloću samoubojstva ili ubojstva.”⁸³

S obzirom na formulaciju te svečane izjave, treba reći da ona po prvi put na razini Učiteljstva stavlja razliku između *aktivne i pasivne, ili hotimične i nehotimične* eutanazije. Hotimičnu papa izjednačuje sa *samoubojstvom koje je uvijek težak nemoralni čin*, a nehotimičnu s *ubojtvom*. “Podijeliti nakanu samoubojstva s nekim drugim pomoću tzv. ‘asistiranoj samoubojstvu’, znači postati suradnikom i katkad osobno počiniteljem nepravde, koja nikada ne može biti opravdana, ni onda kad bi bila zahtijevana.”⁸⁴ Priziv na *sažaljenje* nad velikim patnjama dotičnoga teškog bolesnika, enciklika naziva “*lažnim sažaljenjem*, zabinjavajućom njegovom ‘perverzijom’: pravo ‘sažaljenje’, doista čini čovjeka solidarnim s patnjom drugoga, ne ubija onoga čija se patnja ne može podnijeti.”⁸⁵ Izopačenost čina postaje još teža ako to vrše njegovi ukućani ili liječnici koji bi bolesnika moralno njegovati i liječiti i u zadnjem najtežem stanju.

Takav čin je teško nemoralan i sa strane onoga koji ga traži jer time niječe ljubav prema sebi, ali zahtijeva i od drugoga da napravi nepravdu i pogazi ljubav prema bližnjemu. Osim toga, kršćanstvo uči da je samo Bog gospodar života i smrti, što je u ovom slučaju nijekanje Božje vlasti, ali i nijekanje svetosti života.

Nehotimična eutanazija, pak, jest još teže zlo jer je ona “*ubojstvo koje drugi izvršavaju nad nekom osobom koja eutanaziju nije ni na koji način tražila i koja nikad nije na nju dala pristanak*”.⁸⁶ Tada eutanazija znači zahvat kojim se zađaje prijevremena i bezbolna smrt, da se umirući oslobodi bolova i da mu se omogući blago, dobro i čovjeka dostojno umiranje. Može se izvršiti davanjem lijeka-otrova ili *propustom* dužnoga i mogućeg čina, zahvata koji bi spasio život. U drugom slučaju bolesnik umire ne zato što mu je smrt *zadana*, nego zato što mu smrt nije *spriječena*, premda je to bilo fizički moguće a moralno i obvezno učiniti.⁸⁷ To postaje vrhunac samovolje jer neki

⁸³ EV, br 65.

⁸⁴ EV, br.66.

⁸⁵ EV, br. 67.

⁸⁶ EV, br. 66.

⁸⁷ O problemu eutanazije i raznim pojmovima vidi V. POZAIĆ, *Život dostojan života - Eutanazija u prosudbi medicinske etike*, Zagreb 1985,

“Ne ut

ljudi

je isk

“Tak

osjeđ

svako

nepoc

drug

očeku

takvi

svjes

boles

rada

Napr

vlast

ozdra

sami

potpc

nasta

čovje

kršća

vjern

88 EV

89 M.

str.

90 Do

91 EV

Ljudi uzimaju sebi za pravo da postaju suci o životu i smrti drugih, što je isključivo *božansko pravo*, i to nagriza cjelokupne odnose u društvu: "Tako je život slabijega predan u ruke jačega; u društvu se gubi osjećaj pravednosti a potkopava se međusobno povjerenje, temelj svakoga autentičnog odnosa među osobama."⁸⁸

S obzirom na cjelokupnu problematiku bolesnika s nepodnošljivim bolima koji su blizu smrti, *Euangelium vitae* potiče na drugu i dublju vrstu razmišljanja: da li, doista jedan takav bolesnik očekuje da ga se ubije kako ne bi više podnosio bol? I kad netko, u takvim mukama, zatraži da mu se oduzme život, da li je to promišljena, svjesna i razumska molba. Jedan naš liječnik koji radi s takvim bolesnicima ovako veli: "U dvadeset pet godina svoga profesionalnog rada nikada nisam susreo bolesnika koji bi zahtijevao eutanaziju. Naprotiv, kod svih, i najtežih bolesnika, koji itekako shvaćaju ozbiljnost vlastite dijagnoze, izražena je volja za životom i nada u ozdravljenje."⁸⁹

Stoga i Ivan Pavao II. veli da je "*različit put ljubavi i istinske samilosti*" koja se pokazuje kao "najviše druženje, solidarnost i potpora u kušnji", što od nas teški bolesnici i očekuju "kako bi se nastavili nadati, kada sve ljudske nade malakšu". Osim toga, sama se čovjekova narav "buni protiv smrti",⁹⁰ a *nada obećanog uskrsnuća* kršćaninu baca "novo svjetlo na misterij patnje i umiranja i ulijeva u vjernika izvanrednu snagu da se povjeri Božjem planu".⁹¹

⁸⁸ EV, br. 66.

⁸⁹ M. TURIĆ, *Smiriti bol božansko je djelo*, u: *Večernji list*, petak, 17. siječnja 1997., str. 3.

⁹⁰ Dogmatska Konstitucija II. vat. sabora, *Gaudium et spes*, br. 18.

⁹¹ EV, 67.

Zaključak

Jedanaesta enciklika Ivana Pavla II. "Euangelium vitae" želi pomoći ljudima i društvu našega vremena da razotkriju isitinu o dostojanstvu ljudske osobe i o vrijednosti ljudskoga života jer je danas razdoblje *pomračenja* u svijetu kada se "nastoji prekriti neke zločine protiv života",⁹² što može imati tragične posljedice. Crkva time ne želi stvoriti nikakvu konfesionalnu državu jer zna da *Evandjelje života* nije samo za kršćane, već za sve ljude. "Kad Crkva izjavljuje da je bezuvjetno poštivanje prava na život svake nedužne osobe - od začeca do njegove smrti - jedan od stupova na kojem počiva svako građansko društvo, ona želi *jednostavno promicati ljudsku državu*. Državu koja priznaje kao svoju prvotnu dužnost obranu osnovnih prava ljudske osobe, posebice one najslabije."⁹³

A za sebe, Crkvu, i za sve kršćane, papa nalazi posebnu službu: "To je, dakle, ona služba ljubavi koju smo dužni osigurati svome bližnjemu, da njegov život bude branjen i uvijek unapređivan, ali iznad svega kad je slabiji ili kad mu se prijeti. To je ne samo osobna nego i društvena skrb, koju svi moramo njegovati, polažući bezuvjetno poštovanje ljudskog života u temelj obnovljenog društva.

Od nas se traži da ljubimo i častimo život svakoga čovjeka i svake žene, te da radimo ustrajno i hrabro, kako bi se u naše vrijeme, ispunjeno bezbrojnim znakovima smrti, uspostavila konačno nova kultura života, kao plod kulture istine i ljubavi."

⁹² EV, br. 11.

⁹³ EV, br. 101.

(nn.
umai
l'eut
oggi

scont
socie

cultu
guer
La li
sessu

che i
dalla
uome
il va
del i
prop
dilag

socie
uom
rigua
nuov

Riassunto

NON UCCIDERE. LA LEGGE SANTA DI DIO

Luka Tomašević

L'autore esamina la terza parte dell'enciclica *Euangelium vitae* (nn. 52-77), cioè tutti quelli momenti dove si fa la violenza alla vita umana. Sono stati messi in risalto specialmente l'aborto e l'eutanasia, dato che sono di grande attualità nella società croata di oggi perchè ne discute anche il parlamento.

Nella prima parte l'autore affronta il problema della vita nello scontro tra il male e il bene, tra la cultura della morte e della vita nella società croata.

Questa cultura della morte si può avvertire nei gesti, nella stessa cultura e negli ambiti. I gesti più attuali sono l'aborto, l'infanticidio, la guerra, l'eutanasia, la pena di morte e il triste commercio delle armi. La lista potrebbe essere allungata con la descrizione di quelle violenze sessuali, l'abuso sessuale sui minori, all'incesto.

La cultura di morte è entrata a far parte del popolo croato così che molti non sono più in grado di distinguere il bene dal male, la vita dalla morte, l'interesse personale dal rispetto che è dovuto ad ogni uomo, specialmente al più piccolo e indifeso. Vi è subentrato l'arbitrio il valore del proprio interesse, cioè tipico caso dell'individualismo e del relativismo etico che pretende di imporre a tutti il rispetto delle proprie convinzioni. E tutto ciò è frutto dell'egoismo che ogni giorno dilaga di più nella mentalità.

L'enciclica da parte sua sta cercando di aiutare gli uomini e la società di trovare il valore della vita e della dignità di ogni singolo uomo. Benchè sugli atti violenti il papa non dice niente di nuovo riguardo la tradizione della chiesa Cattolica, egli riscopre per tutti le nuove frontiere e ci affida un nuovo servizio: "È dunque un servizio

di amore quello che tutti siamo impegnati ad assicurare al nostro prossimo, perché la sua vita sia difesa e promossa sempre, ma soprattutto quando è più debole e minacciata ... Ci è chiesto di amare e onorare la vita di ogni uomo e di ogni donna." (n. 77).

Služb

LIT*Ante*

koji
tradic
u san

poziv

vrije
jednu
te vi
Sam
Jahv
Eliju
Vrat

Eliju
zvao
nika

"Evi
Zato
tvoj
zovni
slug

velil